

BROR OLSSON:

Demoraliseringen av skattebetalare

En skattefunktionär kan begå mycket allvarliga övergrepp utan att riskera någon påföljd. En skattskyldig som lämnar fel uppgift får däremot automatiskt kännbara påföljder. Denna obalans har djupgående demoraliserande effekter. Artikelförfattaren riktar skarp kritik mot det rådande systemet och hävdar att skattedomstolarna ger den enskilde rätt endast när hans rätt är evident. Staten får däremot rätt både när dess rätt är evident och när den är möjlig. Skattefusk och skatteflykt blir medborgarnas tysta svar på dessa missförhållanden.

Det utbredda skattefusket i vårt land räknas allmänt som ett av våra svåraste samhällsproblem. I analysen av orsakerna till problemet har tongivande opinionsbildare och politiker i stort sett haft en gemensam grundsyn: samhället är för svagt, skattekontrollen för ineffektiv, reaktionerna mot illojala medborgare för lama. Denna grundsyn har fått politiker att fatta beslut om motåtgärder som till sin karaktär varit tämligen ensidiga: mer stopplagstiftning, fler kontrollanter, mer makt och mer resurser åt kontrollanterna, strängare krav på medborgarna, hårdare straff.

Åtgärderna tycks dock inte ha haft avsedd verkan. Skattefusket i samhället torde trots motåtgärderna inte ha minskat. Vi har därför anledning fråga oss om den handlingslinje som valts verkligen är den rätta. Kanske har skattefusket till stor del andra orsaker än dem våra politiker hittills räknat med.

Myndighetsutövningen

Våra skattemyndigheter begår många fel. Ett stort antal medborgare påförs varje år för höga taxeringar och därmed för hög skatt. Sådana övertaxeringar kan i en del fall bero på vårdslöshet från myndigheternas sida eller på ovilja eller oförmåga hos myndighetspersonalen att intressera sig för den enskildes sak. Men övertaxeringar kan också ha sin grund i en mer överlagd aggressivitet på myndighetssidan. Skattemyndigheternas funktionärer märker – via massmedier och politiska beslut – att de arbetar med vinden i ryggen. De känner att de har ett opinionsmandat att gå hårt fram mot skattskyldiga, särskilt mot sådana grup-

Bror Olsson är civilekonom och jurist. Han arbetar vid advokatbyrå i Stockholm.

per skattskyldiga som det är politiskt oportunt att angripa, tex företagare. Intresset av att åstadkomma höga taxeringar kan under sådana omständigheter ofta ges prioritet framför intresset av att åstadkomma riktiga taxeringar.

Till bilden hör att skattemyndigheternas personal i praktiken arbetar under total ansvarsfrihet. En skattefunktionär kan begå mycket allvarliga övergrepp mot enskilda skattskyldiga utan att vare sig staten såsom huvudman eller vederbörande funktionär själv någonsin riskerar några påföljder. Mot detta skall ställas det strikta ansvar som åvilar varje skattskyldig. Fel i uppgiftslämnandet som skattskyldig begår – kanske utan

Våra skattedomstolar är bara i formell mening opartiska. Reellt står de på statens sida.

avsikt och utan att man ens kan tala om vårdslöshet – utlöser automatiskt kännbara påföljder i form av sk skattetillägg. Obalansen i ansvarsförhållandena måste från varje synpunkt uppfattas som stötande. Att denna obalans har djupgående demoraliserande effekter på skattskyldigsidan torde stå utom allt tvivel.

Rättskipningen

Vårdslöshet och aggressivitet i myndighetsutövningen vore ett mindre ont, om vi på skatteområdet hade en rättskipning med engagemang att helhjärtat slåss för den enskildes rätt. Men en sådan rättskipning har vi inte.

Våra skattedomstolar är bara i formell

mening opartiska. Reellt sett står de på statens sida. Att skydda staten mot undertaxering ser skattedomstolarna som en viktigare uppgift än att skydda den enskilde mot övertaxering. Statens rätt väger i skatterättskipningen alltid tyngre än den enskildes rätt. Statens rätt är det primära, den enskildes rätt sekundär.

En hög taxering är bra för staten och betraktas därför av skattedomstolarna som något a priori gott. Nedsättning av en taxering är inte bra för staten och räknas följaktligen som något a priori icke-gott. I valet mellan två möjliga lösningar av en beskattningsfråga föredrar skattedomstolarna intuitivt den lösning som ger högst taxering. Många domstolsavgöranden från senare tid lär över huvud taget inte kunna förklaras i juridiska termer, möjligen i filosofiska: en hög taxering anses gynna det goda och utpekas därför som en riktig eller lämplig taxering.

Tonen i skatterättskipningen anslås av regeringsrätten, vår högsta instans. Den fiskala andan i regeringsrätten kommer tydligt till uttryck framför allt i avgöranden som berör sådana lagrum där lagstiftaren lämnat domstolarna relativt fria händer.

Exempel på detta är regeringsrättens tillämpning av bestämmelserna i 100 och 114 §§ taxeringslagen. Å ena sidan har regeringsrätten byggt upp en mur av formella hinder för skattskyldiga att på extraordinär väg få till stånd nedsättning av taxeringar, som blivit felaktiga och för höga. Å andra sidan har regeringsrätten i praktiken nedmonterat alla formella hinder för staten att på extraordinär väg få till stånd höjning av taxeringar, som blivit felaktiga och för låga. Det är för-

visso inte innehållet i lag eller förarbeten som nödvändiggjort denna markanta obalans i behandlingen av intressenterna. Obalansen måste ytterst ha sin grund i den fiskala andan i regeringsrätten.

Ett annat exempel är tillämpningen av bestämmelserna om skattetillägg i 116 a-t §§ taxeringslagen. Trots uttryckliga rekommendationer från lagstiftarens sida om en mjuk hantering av skattetilläggen, valde regeringsrätten genast efter bestämmelsernas tillkomst att slå in på den hårda linjen. Man drev denna linje så långt, att lagstiftaren efter relativt kort tid såg sig tvungen att ingripa.

Den fiskala andan i regeringsrätten fortplantar sig nedåt inom domstolshierarkin

Det kan definitivt inte vara innehållet i lag eller förarbeten som hindrat regeringsrätten från en skonsam hantering av skattetilläggen. Förklaringen måste sökas på annat håll. Det måste vara andan i regeringsrätten som lagt hinder i vägen.

Den fiskala andan i regeringsrätten fortplantar sig nedåt inom domstolshierarkin, till kammarrätter och länsrätter. Staten åtnjuter därmed förmånen av ett gediget rättsskydd på alla nivåer.

Insikter i svensk företagsbeskattning förutsätter insikter i vissa delar av den teoretiska företagsekonomi, framför allt ämnets redovisningsorienterade delar. Av våra nu verksamma skattedo-

mare vid länsrätter, kammarrätter och regeringsrätt torde bara ett fåtal ha mer än elementär utbildning i företagsekonomi. Flertalet domare torde sakna sådan utbildning. Ändå har de i sin makt att avgöra viktiga och komplicerade mål om företagsbeskattning. Detta är till fördel för staten och till nackdel för rättssökande skattskyldiga. Skattedomare som är osäkra tyr sig gärna till den åsikt som statens talesman i processen ger uttryck för och dömer vanligen i överensstämmelse med denna åsikt.

Demoraliseringen

För skattedomstolarna är staten den mest skyddsvärda parten i varje skattemål. Den enskilde får sin rätt, bara när hans rätt är evident. Staten får rätt, både när statens rätt är evident och när den är möjlig. Känner skattedomstolarna osäkerhet om sakförhållandena eller osäkerhet om rättsfrågans riktiga lösning, stannar de i regel för domslut till statens fördel. En hög taxering räknas nämligen i grunden som en god taxering.

I varje skattemål är emellertid vederbörande skattskyldig den mest initierade parten. Han känner sakförhållandena bättre än motparten och domstolens ledamöter gör, och han är i regel också väl orienterad om innehållet i gällande rätt på just den speciella punkt hans mål avser. Därav följer att vederbörande skattskyldig mycket väl förstår och nogsam registrerar situationen, när han blir orättfärdigt behandlad av dömande organ.

Varje gång skattemyndigheter fattar beslut om övertaxering och varje gång skattedomstolar dömer fel till statens

fördel, bidrar de till att demoralisera skattskyldiga – i första hand den skattskyldig som direkt berörs av felaktigheten men även dennes närmaste omgivning.

Antalet medborgare som på detta sätt, genom egna och andras erfarenheter, tappat förtroendet för skatteförvaltningen i vårt land är förmodligen stort. Åtskilliga torde ha dragit slutsatsen att det

säkraste sättet att komma till sin rätt i skattesammanhang är att ta rätten i egna händer. Skattefusk och skatteflykt är dessa medborgares tysta svar på missförhållandena inom samhällets skatteorgan.

Om vi vill försöka restaurera skattemoralen i vårt land, behöver det nog inte råda någon tvekan om var restaureringsarbetet skall börja.

Pärmar för inbindning av årgång 1983

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-67 59 55, eller genom insättning av kronor 35:– på postgiro 7 27 44-6.